

Η. Κουβαράς, Οι συνέπειες της δικαστικής απόφασης ως θεμέλιο των νομικών κρίσεων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σ..344 (Πρόλογος **Σπ. Βλαχόπουλος**)

Παρά την πλούσια θεωρητική παραγωγή στη Χώρα μας υπάρχουν ζητήματα τα οποία εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται ως ταμπού. Ένα τέτοιο ζήτημα θίγει για πρώτη φορά η μονογραφία του Πρωτοδίκη Δ.Δ. Ηλία Κουβαρά με αντικείμενο τη σημασία και τη λειτουργία των συνεπειών της δικαστικής απόφασης στη διαμόρφωση του δικανικού συλλογισμού. Και αποτελεί ταμπού γιατί ανάγεται σε μεγάλο βαθμό στα *interna fora* του δικαστή. Παρά την, όπως τεκμηριώνει ο συγγραφέας, καταλυτική σημασία που διαδραματίζουν οι συνέπειες της δικαστικής απόφασης στις κορυφαίες επιλογές της νομολογίας, το ζήτημα παρέμενε παρθένο για τη θεωρία.

Ο συγγραφέας εκκινεί από μια ειλικρινή διαπίστωση στην εισαγωγή του έργου: «[...] όταν έρχεται η ώρα να διαστρωθεί η αιτιολογία της απόφασης, η παράμετρος των συνεπειών υποβαθμίζεται και ενίοτε μάλιστα αποσιωπάται. Μια αμηχανία εγείρεται ως προς το κατά πόσο το ερμηνευτικό αυτό κριτήριο μπορεί με κάποιον τρόπο να θεμελιώσει τη λύση που προκρίθηκε. Ο δικαστής αποστασιοποιείται και αναζητεί ασφάλεια στο γράμμα ή την τελεολογία της διάταξης για να συγκροτήσει μια συνεπή και σύμφωνη με τα κριτήρια του θετικού δικαίου αιτιολογία. Οτιδήποτε πέρα από το τελευταίο, και ας είναι αυτός τελικά που, κατά μία τουλάχιστον άποψη, θα προσδιορίσει το περιεχόμενό του, παρίσταται έωλο για να στηρίξει τη κρίση του. Η προαναφερθείσα διαδρομή έχει τελικά ως αποτέλεσμα ένα μέρος -και ενδεχομένως μάλιστα το πλέον καθοριστικό- από τον προσωπικό στοχασμό του δικαστή πάνω στην υπόθεση ή τις ζυμώσεις της διάσκεψης, τα οποία και οδήγησαν στη συγκεκριμένη ερμηνευτική λύση, να μην αποτυπώνεται στην αιτιολογία της απόφασης ή να παρατίθεται υπό επικουρική εκδοχή, υποβαθμισμένα και άνευρα. Καταλείπεται τότε στον ερευνητή της νομολογίας και ακόμα περισσότερο στον ηττημένο διάδικο -τον οποίο και οφείλει να έχει ως νοητό αποδέκτη η αιτιολογία της απόφασης- η αίσθηση ότι το πραγματικό διακύβευμά της ουδέποτε αντιμετωπίστηκε ευθέως από τον εφαρμοστή του δικαίου ή, ακόμα και αν εξετάσθηκε, τελικά αποκρύφτηκε πίσω από το δήθεν σαφές γράμμα των εφαρμοζόμενων διατάξεων.»

Η διάρθρωση της μελέτης είναι σαφής και ακολουθεί το κλασικό καντιανό σχήμα. Στο Πρώτο Μέρος της διερευνώνται οι μορφές τις οποίες λαμβάνει χώρα στη δικαιοδοτική πράξη η θεμελίωση των νομικών κρίσεων στις συνέπειες της ερμηνευτικής εκδοχής. Μέσα από ενδελεχή νομολογιακή έρευνα ο συγγραφέας διαπιστώνει την εντυπωσιακή πολυμορφία, την οποία προσλαμβάνει η συνεκτίμηση των συνεπειών στο δικαιοδοτικό έργο. Το Δεύτερο Μέρος της αποτελεί την κριτική θεώρηση του ανωτέρω φαινομένου, καθόσον εξετάζεται η συμβατότητα της συνεπειοκρατικής ερμηνείας με τη μεθοδολογία του δικαίου αλλά και το υφιστάμενο θεσμικό-πολιτικό πλαίσιο. Καθένα από δύο αυτά Μέρη αποτελείται από δύο επιμέρους κεφάλαια.

Ειδικότερα, στο 1ο κεφάλαιο του Πρώτου Μέρους προσδιορίζεται η τυπολογία του επιχειρήματος που θεμελιώνεται στις συνέπειες της απόφασης, η σχέση του με τις κλασικές μεθόδους ερμηνείας και επιχειρείται η διάκρισή του από συναφείς έννοιες (υπό Α). Εν συνεχεία παρουσιάζεται η αντίληψη, όσον αφορά τη συνεκτίμηση των συνεπειών της απόφασης, στις αλλοδαπές έννομες τάξεις και παραδόσεις, προκειμένου, μέσα από τη σύγκριση και αντιδιαστολή με την εγχώρια, να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την αναλυτική εμβάθυνση στην προβληματική στο Δεύτερο Μέρος (υπό Β). Στο 2ο κεφάλαιο του Πρώτου Μέρους διερευνώνται οι μορφές που προσλαμβάνει η συνεκτίμηση των συνεπειών της δικαστικής απόφασης στην εγχώρια νομολογία. Η ρητή επίκληση στο δικανικό συλλογισμό των συνεπειών που συνεπάγεται η καθεμιά από τις εναλλακτικές ερμηνευτικές εκδοχές (υπό Α) αντιδιαστέλλεται από τις κεκαλυμμένες συνεπειοκρατικές σταθμίσεις (υπό Β). Οι τελευταίες λαμβάνουν χώρα με όχημα αόριστες νομικές έννοιες, όπως το δημόσιο συμφέρον και οι γενικές αρχές του διοικητικού δικαίου.

Περαιτέρω, στο 1ο κεφάλαιο του Δεύτερου Μέρους διερευνώνται, μέσα από τις διάφορες νοητικές διεργασίες της δικανικής κρίσης, η φύση της θεμελίωσης των νομικών κρίσεων, τα όρια αυτής και αναζητούνται τα χαρακτηριστικά του δικαιοδοτικού έργου μεταξύ εφαρμογής του κανόνα και δικαιοπλασίας (υπό Α). Στη συνέχεια, και υπό το ανωτέρω συγκροτηθέν δογματικό πλαίσιο, αναπτύσσεται ένας εκτενής διάλογος με εκατέρωθεν επιχειρήματα όσον αφορά το επιτρεπτό αλλά και το σκόπιμο της χρήσης συνεπειοκρατικών επιχειρημάτων (υπό Β). Στο τελευταίο, 2ο κεφάλαιο του Δεύτερου Μέρους υποδεικνύεται ένα ενδεικτικό μεθοδολογικό μοντέλο για τη συνεκτίμηση των συνεπειών. Στο μοντέλο αυτό οι επιφυλάξεις εναντι

της συνεκτίμησης των συνεπειών αναδιατυπώνονται σε προϋποθέσεις για τη συνεκτίμηση (υπό Α). Τέλος, συστηματοποιείται μια σειρά από μεθοδολογικούς κανόνες οι οποίοι οφείλουν να διέπουν τη συνεπειοκρατική ερμηνεία (υπό Β).

Η μελέτη εκπονήθηκε στα πλαίσια μεταδιδακτορικής έρευνας του συγγραφέα υπό την αιγίδα του Τομέα Δημοσίου Δικαίου της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ με επιβλέποντα Καθηγητή τον κ. *Σπύρο Βλαχόπουλο*. Όπως σημειώνει στο Πρόλογο του έργου ο Καθηγητής, η «*μελέτη πραγματεύεται σε βάθος και με πληρότητα όλα τα καίρια σημεία ενός εξαιρετικά ενδιαφέροντος θεωρητικού θέματος με σημαντικές πρακτικές συνέπειες. Ο συγγραφέας διακρίνεται από επιστημονική παρρησία και δεν διστάζει να λάβει θέση σε δύσκολα ζητήματα. Καλύπτει με επιτυχία το σύνολο της ελληνικής και ένα μεγάλο τμήμα της αγγλοσαξονικής, γερμανικής και γαλλικής βιβλιογραφίας*».

Τα ζητήματα αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων αποτελούν ίσως τα πλέον παραμελημένα στο χώρο του διοικητικού δικαίου. Η μελέτη τοποθετείται στο πεδίο αυτό και καλύπτει ένα σημαντικό κενό με τα ζητήματα που θίγει. Από την ανάγνωσή της φαίνεται ότι ο συγγραφέας επένδυσε σημαντικό χρόνο να εμβαθύνει στην εγχώρια και αλλοδαπή μεθοδολογία του δικαίου πριν τη συγγραφή του έργου. Ο μεθοδολογικός αυτός εξοπλισμός μπορεί να εκτιμηθεί ως απαραίτητος ενόψει του περιεχομένου των ζητημάτων τα οποία κλήθηκε να απαντήσει προκειμένου να χαράξει το πλαίσιο της προβληματικής. Και πράγματι, η συμβολή ενός έργου στον επιστημονικό διάλογο έχει πολλές φορές να κάνει με τον εμπλουτισμό ενός κλάδου από τα πορίσματα του άλλου. Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, φιλοδοξία του έργου αποτέλεσε η συμβολή του στην επίτευξη ουσιαστικά ορθότερων δικαστικών κρίσεων. Για το λόγο αυτό και επανεξετάζονται ως προς την επάρκεια τους οι κλασσικές μέθοδοι ερμηνείας και επιχειρείται η ένταξη της συνεπειοκρατικής ερμηνείας στο νομική δογματική.

Η μελέτη τεκμηριώνει τη θέση ότι ιδίως στις αμφίρροπες υποθέσεις, το περιεχόμενο των συνεπειών της απόφασης και τελικά το αποδιδόμενο σε αυτές πρόσημο παρίσταται συχνά καθοριστικό για την πορεία που θα ακολουθήσει η υπόθεση στο ερμηνευτικό σταυροδρόμι που αντιμετωπίζει. Για τη *de lege ferenda* θεώρηση του ζητήματος εξετάστηκαν μια σειρά από δύσκολα ζητήματα, όπως οι τεχνικές δυνατότητες του δικαιοδοτικού έργου, τα θεσμικά όρια της δικαιοπλαστικής εξουσίας του δικαστή, η φύση της απονομής της δικαιοσύνης ως λειτουργίας, τα

χαρακτηριστικά της νομικής επιχειρηματολογίας, η δογματική ή μη αυτοτέλεια της συνεπειοκρατικής ερμηνείας ως μεθόδου σε σχέση με την τελεολογική κ.ά. Ο συλλογισμός του συγγραφέα διέρχεται μέσα από σύνθετα θεωρητικά ζητήματα πάντοτε ωστόσο εκκινεί και καταλήγει στην πράξη. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι μέσα από την μελέτη αυτή αναδύεται –χωρίς να αναφέρεται ρητά- και ένα ακόμα ζήτημα, διόλου αμελητέο: ο ρόλος του δικαστή ως αυτόνομης προσωπικότητας που εκτός από κριτική ικανότητα, επιστημονική κατάρτιση και ανεξάρτητη σκέψη, δεν ζει σε ένα παράλληλο απομονωμένο σύμπαν, δεν εφαρμόζει ψυχρά το γράμμα του νόμου, περιοριζόμενος σε έναν «διεκπεραιωτικό» ρόλο, αλλά είναι σε θέση να αντιληφθεί την κοινωνική, οικονομική και θεσμική πραγματικότητα του περιβάλλοντός του· διότι και ο ίδιος ο δεν παύει να είναι κύτταρο του κοινωνικού σώματος.

Γεώργιος Θ. Ζώης Δικηγόρος,, ΜΔΕ Δημοσίου Δικαίου, Υποψήφιος Διδάκτωρ Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ